

Interkulturalizam u obrazovanju – osnova multikulturalnog društva*

Ana SEKULIĆ-MAJUREC

Sažetak

U radu se prikazuje kako se Hrvatska, kao multikulturalna zajednica, susreće s mnogim problemima s kojima se susreću takve zajednice u svijetu, ali i s nekim svojim posebnim problemima, izazvanim nametnutim joj ratom kao i nepostojanjem u njezinoj novijoj povijesti tradicije njegovanja i razvijanja svijesti o vlastitoj nacionalnoj, jezičnoj, kulturnoj i vjerskoj samobitnosti. Jedan od tih problema je i netoleriranje različitosti u školi. Prikazano istraživanje pokazuje da se za sada s tim problemom uspješno bavi samo naša Katolička crkva i rješava ga vjerskim odgojem. Međutim, u svijetu se takvi problemi sustavno rješavaju raznim idejama interkulturalizma u obrazovanju.

Kako je Hrvatska obvezna na demokratskim načelima urediti odnose između glavne i manjinskih skupina, dužna je razraditi i provođenje ideja interkulturalizma u obrazovanju, poštujući pritom suvremene svjetske spoznaje o mogućnostima uspješnog rješenja tog problema. Ali, ona ih, upravo zbog svojih posebnosti, ne može samo nekritički preuzimati, već mora razvijati svoja posebna rješenja, temeljena na tisućljetnoj vjeri i našim kulturnim i nacionalnim potrebama. Prva i glavna zadaća jest razvijati svijest o sebi i svom kulturnom, nacionalnom jezičnom i vjerskom biću, jer ćemo učeći prepoznavati i voljeti svoje, učiti uvažavati i tuđe.

1. Hrvatska kao multikulturalna zajednica – multikulturalizam kao obveza i pedagoški izazov

Provođenje demokratskih izbora u Republici Hrvatskoj pokazalo je da se mnogo građana opredijelilo za život i rad u demokratskom društvu temeljenom na političkom pluralizmu, dakle za život bitno drukčiji od dotadašnjega. Da bi to novo društvo zaživjelo, te da bi se cjelokupni društveni odnosi uredili na demokratskim načelima, potrebno je što prije uspostaviti različite institucije tog sustava. Na to nas obvezuju kako rezultati naših izbora, tako i naša nastojanja da se po svom društvenom uređenju približimo razvijenim demokratskim zemljama Europe i svijeta.

Kako u Hrvatskoj uz Hrvate žive i pripadnici nekoliko drugih manjinskih skupina, koji imaju svoja nacionalna, i posebno vjerska i kulturna

* Pojmovi *multikulturalno društvo* i *interkulturalizam u obrazovanju*, koriste se prema određenjima Perottija (1995.) i Previšića (1994., 21).

obilježja, Hrvatsku se u svijetu, baš kao i većinu europskih zemalja, percipira kao multikulturalnu zajednicu. Kao takva, ona je obvezna na demokratskim načelima urediti odnose između dominantne i manjinskih skupina, poštujući pritom suvremene svjetske spoznaje o mogućnostima uspješnog rješenja tog problema.

Poučene tragičnim posljedicama neodgovarajućeg uređenja odnosa među pripadnicima različitih nacionalnih skupina, mnogobrojne svjetske organizacije, kao primjerice, OUN, Unesco, OECD, Vijeće Europe, BIE, ILO, i sl., kao zadaću svog djelovanja ističu područje uređenja odnosa između pripadnika različitih skupina unutar neke zemlje, a posebice između dominantnih i manjinskih. Iz tih je dokumenata vidljiv osnovni smjer multikulturalne politike u svijetu. Sve se više napušta politika kulturne asimilacije (koja se velikim dijelom ostvarivala »tranzicijskim« ili »dopunskim« programima namijenjenim migrantima kako bi se što prije stopili sa sredinom u koju su došli), ali ne da bi je se zamjenilo politikom kulturne retencije, usmjerene samo na održavanje vlastitog kulturnog identiteta (koja je najčešće uzrokovala zatvaranje pojedinaca u grupe sebi sličnih), već politikom kulturnog pluralizma, stvaranja osnove za uspješni suživot različitih skupina (Spajić–Vrkaš, 1993., 151.).

Multikulturalizam kao svjetski pokret nameće Hrvatskoj dva osnovna pravca u pristupu tom fenomenu. Prvi je stvaranje i jačanje hrvatskog kulturnog identiteta, (sustavno potiskivanog tijekom dugog razdoblja naše povijesti), a drugi stvaranje osnove za kulturni pluralizam, kao ideju »međusobnog razumijevanja, dijaloga i tolerancije, poštovanja Drugoga i Stranoga, te vještine življenja u različitostima« (Previšić, 1994., 19.), dakle, uspješnog suživota različitih kultura. Bît je tog procesa dostići razinu jedne nove koncepcije uređenja odnosa karakteristične za multikulturalna društva, postići integraciju svih skupina u djelovanju unutar demokratskog uređenja, ali uz zadržavanje obilježja nacionalnih kultura.

U Hrvatskoj tu zadaću nije nimalo lako ostvariti. S jedne strane, ozbiljna je zapreka tome stoljetno nastojanje da se uguši hrvatska samobitnost, što bi moglo dovesti do pojave da sada, stvaranjem uvjeta da se ta samobitnost očituje, dođe i do pretjerivanja u tome, osobito na štetu ostalih naroda koji žive u Hrvatskoj. S druge pak strane, još vrlo živa sjećanja na stradanja koja je hrvatski narod prošao u Domovinskom ratu, kad je dio naroda koji je stoljećima uživao srdačno gostoprimstvo na ovim prostorima i mogućnost da zadrži svoj kulturni identitet, taj identitet počeo smatrati obvezujućim za sve, i u njegovo ime počinio neopisive zločine, moglo bi kod dijela Hrvata izazvati ksenofobna stanja, što bi se moglo negativno odraziti na položaj raznih manjinskih zajednica u našem društvu.

Međutim, u Hrvatskoj postoje i olakotne okolnosti koje mogu olakšati provođenje ovih ideja u našem društvu. Jedna od njih je nastojanje Hrvatske da se po svom uređenju približi razvijenim zemljama svijeta. Druga,

puno značajnija, je prisutnost Katoličke crkve koja je oduvijek, pa i u našoj skorašnjoj prošlosti, zagovarala upravo oprost i toleranciju, što uvelike u nas olakšava provođenje spomenutih ideja u život i stvarnost.

Spomenuti, a i mnogi drugi nespomenuti razlozi nalažu nam da toj problematici u našoj domovini prilazimo s iznimnom pozornošću i oprezom. U rješavanju tih problema obveza nam je slijediti opće svjetske trendove, ali nikako ne možemo, slijepo ih kopirajući, primjenjivati njihova rješenja u nas, nego ih moramo evaluirati i prilagođavati našim okolnostima. Upravo zbog toga ovo područje predstavlja danas velik pedagoški izazov, ali pedagogiji pruža i velike mogućnosti razvoja.

2. *Interkulturalizam u obrazovanju** kao osnova *multikulturalnog društva*

Pokušaji pronalaženja pogodnih načina kojima bi se multikulturalna društva uredila na načelima kulturnog pluralizma, pokazali su da za provođenje tih ideja nije dostatno samo formalno pravno definirati nove odnose, nego treba izvršiti i korjenite promjene stavova i ponašanja ljudi.

Uvažavajući mnogobrojne psihološke spoznaje koje govore o tome koliko je to teško učiniti kod odraslih ljudi, zato se sve više obraća pozornost mladima i pokušava ih se odgojiti na tim načelima. Rezultat tih nastojanja je ideja interkulturalizma u obrazovanju.

Osnovna je zadaća interkulturalizma u obrazovanju učiniti mladi naraštaj svjesnim svoje nacionalne samobitnosti, ali i tolerantnim prema različitosti, što je moguće učiniti razvijanjem osjećaja pripadnosti svojoj zajednici, ali ne samo njoj, nego i čovječanstvu u cjelini (Spajić–Vrkaš, 1993., 159.). To znači da interkulturalizam u obrazovanju nastoji razviti nove, tolerantnije oblike ponašanja ljudi u svagdašnjem životu, što uključuje i promjene u svijesti i stavovima ljudi. Budući da najveću mogućnost za to nudi škola (jer se naša predodžba društveno poželjnog ponašanja formira u školi, kao prvom društvenom autoritetu s kojim se susrećemo, odnosno, u njoj ta ponašanja učimo, i poslije ih, s više ili manje konformizma, emitiramo u društvo) (prema: Sekulić–Majurec, 1992., 58.), ostvarivanja tih ideja najprije bi trebalo provesti u školi.

Programi interkulturalnog obrazovanja u svijetu najčešće obuhvaćaju sljedeća područja: odgoj i obrazovanje kulturno drukčijih; bikulturalni (ili bilingvalni) odgoj i obrazovanje; odgoj i obrazovanje o kulturnim razlikama ili kulturnom razumijevanju; odgoj i obrazovanje za kulturni pluralizam; odgoj i obrazovanje za međunarodno razumijevanje i suradnju (prema: Spajić–Vrkaš, 1993., 152.).

* Pod izrazom *obrazovanje* u radu se razumijeva odgoj i obrazovanje.

Opći je cilj takvih programa oživotvoriti ideju iskazanu u Povelji UN iz 1946. godine kojom se svim ljudima jamče jednaka prava općenito, a u obrazovanju posebno, bez obzira na spol, rasu, kulturnu i vjersku pripadnost. U europskom kontekstu tom se odgoju i obrazovanju mora obratiti posebna pozornost da bi se putem njega poduzelo sve potrebno radi eliminiranja diskriminacije u obrazovanju, o čemu se mnogo može saznati u studiji McNellya (1995.).

Kako se pretpostavlja da se takvim odgojem mogu riješiti mnogi problemi suživota među različitim skupinama, od interkulturalizma u obrazovanju se očekuje da pridonese daljem razvitku demokracije, zaštite ljudskih prava i temeljnih sloboda, boljem međunarodnom razumijevanju i suradnji, te slobodi, sigurnosti, miru i razoružanju u svijetu. Ali, od njega se očekuje i da se pridonese promidžbi svijesti o nacionalnom, vjerskom, jezičnom i kulturnom identitetu pojedinca. Jer, upravo učeći prepoznavati i uvažavati svoje posebnosti, učimo se i uvažavati različitosti.

Nastojanja da se školu učini najznačajnijim čimbenikom za stvaranje osnove na kojoj bi se ustrojila multikulturalna društva na idejama kulturnog pluralizma, uzrokovalo je da se sadržaji o kojima je riječ u ovoj raspravi uvedu i u početnu izobrazbu i stručno usavršavanje učitelja. Stoga se danas u europskom kontekstu sve više nastoji učitelje osposobljavati za promicanje ideja o međusobnom razumijevanju i uvažavanju različitih kulturnih zajednica, što njihovom obrazovanju daje interkulturalno obilježje.

Zadaća interkulturalnog obrazovanja u Hrvata istovjetna je onima u svjetskom, posebice u europskom kontekstu, ali pri njihovu ostvarivanju moraju se uvažavati hrvatske posebnosti. Što treba raditi, navedeno je u brojnim dokumentima, kako poznatih svjetskih i europskih organizacija, tako i u dokumentima kojima se uređuju odnosi u pojedinim državama, osobiti ustroj prosvjete. To saznajemo ponajprije u Ustavu RH, zakonima, mnogobrojnim dokumentima Sabora RH, raznim ministarstvima, posebice Ministarstvu prosvjete i športa i Ministarstvu kulture, dokumentima strukovnih udruženja i sl. Ali pitanje *kako* to napraviti, uvažavajući sve osobitosti hrvatskoga društva, poglavito našeg školstva, još uvijek je velik problem, pa stoga i velik pedagoški zadatak. Tražeći odgovor na to pitanje, treba istraživati i razvijati kako posve nova rješenja, tako i različite pokušaje primjene poznatih svjetskih rješenja u našim okolnostima.

3. Položaj »drukčijih« u našim školama

Tijekom jednog longitudinalnog istraživanja kojim tijekom petnaestak godina pratimo položaj djece s teškoćama u razvoju u redovnim osnovnim školama u Hrvatskoj, prikupljen je niz podataka o osobinama djece koje

ih njihovim vršnjacima čine općenito privlačnijim ili odbojnijim. Istraživanje se provodi na velikom uzorku učenika 4. i 8. razreda osnovnih škola tehnikom sociograma i skalom socijalnih preferencija.

Poblize iznosim broj škola, razreda i djece obuhvaćenih ispitivanjem po godinama:

- od 1981. do 1988. godine ispitano je 15.053 djece iz 437 razreda u 51 školi;
- od 1989. do 1991. godine ispitano je 6.217 djece iz 184 razreda u 21 školi;
- od 1992. do 1994. godine ispitano je 6.367 djece iz 189 razreda u 23 škole;
- 1995. i 1996. godine ispitano je 4.010 djece iz 117 razreda u 13 škola.

Ukupan broj ispitane djece je 31.647 iz 927 razreda i 108 škola.

Iako istraživanje još nije dovršeno, rezultati se iz godine u godinu obrađuju. Kod sociograma se kao zavisna varijabla uzimao broj biranja (ili odbijanja) koje je pojedino dijete dobilo u pojedinim kriterijima izbora (zajedničko sjedenje u školi, učenje i druženje), a kod skale socijalnih preferencija koliko je ukupno dobilo pozitivnih (+), neutralnih (0) i negativnih (–) izbora. Broj biranja u sociogramu bio je ograničen.

Ukupan broj (postotak) izolirane i odbačene djece iznosi:

- od 1981. do 1988. godine, 2.005 (13,32%) od 15 053 ispitane djece;
- od 1989. do 1991. godine, 1.142 (18,37%) od 6 217 ispitane djece
- od 1992. do 1994. godine, 1.388 (21,80%) od 6 367 ispitane djece
- 1995. i 1996. godine, 704 (17,56%) od 4 010 ispitane djece.

Od 31.647 ispitane djece, ukupno je izolirano i odbačeno 5.238 (16,55%) djece.

Kao glavna nezavisna varijabla uzeto je postojanje ili nepostojanje teškoća u razvoju djece, te stupanj i vrsta prisutnih teškoća. Uz ove, istraživanjem su se prikupljali i podaci o još nizu osobina djece za koje je dosadašnjim istraživanjima potvrđeno da utječu na njihov položaj u razrednim odjeljenjima, kao, primjerice, općenito o ponašanju djeteta, o njegovom vanjskom izgledu (urednosti, prisutnost tjelesnih mana i nedostataka), o socio–ekonomskom statusa obitelji i školskom uspjehu.

Rezultati koje smo dobili potvrđuju nalaze dosadašnjih istraživanja o općenito nepovoljnom položaju djece s teškoćama u razvoju u redovnim školama (Brdar, 1982.; Sekulić–Majurec, 1983.; Kolić i Brdar, 1988., Nazor i Nikolić, 1991.), kao i o velikom utjecaju nekih socio–ekonomskih obilježja obitelji, školskog uspjeha, posebice uspjeha u čitanju, ponašanja kao i izgleda djeteta na njegov položaj u razrednom odjeljenju (Buj i Nazor, 1991.; Furman i Masters, 1980.; Lazić, 1967.; Lučić, 1989.; Krnjaić, 1981.). Sva izolirana djeca u našem istraživanju imala su teškoće u razvoju (72%), koje su se očitovale u slabom školskom uspjehu (86%), i/ili neurednom i nagrđenom izgledu (42%), i/ili izraženoj agresivnosti (41%), i/ili otežanoj komunikaciji (24%). Uz te osobine najčešće se nalazio i izrazito nepovoljan socio–ekonomski status obitelji (76%), a ove su se osobine javljale u različitim interkorelacijama. Među djecu koja nisu imala takva

obilježja, a koju smo u našem istraživanju vodili u kategoriji *ostali*, mogli smo ubrojiti do 10% izolirane ili odbačene djece.

Međutim, tijekom proteklih pet godina, kao *izolirana* počela su se u našem istraživanju sve češće javljati i djeca koja nisu imala ta obilježja, tj. djeca koja nisu nosila prepoznatljive osobine koje uvjetuju njihov slab sociometrijski položaj u razrednom odjeljenju, nađene u dosadašnjim istraživanjima i citirane u dostupnoj literaturi. To je uzrokovalo porast broja djece u kategoriji *ostali*. U razdoblju od 1981. do 1988. bilo ih je 8,6%; od 1989. do 1991. bilo ih je 16,2%; od 1991. do 1994. bilo ih je 24,7%, a u 1995. i 1996. bilo ih je 17,5%.

Da bi se ustanovilo o kojoj je djeci zapravo riječ, istraživnje je upotpunjeno strukturiranim razgovorom s tom djecom i njihovim učiteljima. Prikupljeni podaci pokazuju da su to uglavnom djeca prognanici i izbjeglice koja se od ostale djece razlikuju po svojim kulturnim i jezičnim, te posebno nacionalnim i vjerskim obilježjima. Ovaj je podatak moguće dvojako interpretirati: ili su djeca zbog utjecaja rata nametnutog našoj domovini i posebno užasne surovosti neprijatelja prema civilnom stanovništvu, pod utjecajem vlatitih posrednih i neposrednih stradanja kao i utjecajem medija i sl. razvila negativnije stavove prema pripadnicima drugih kulturnih, vjerskih i nacionalnih skupina, ili je pak velik broj djece prognanika i izbjeglica doveo do teškoća u prilagodbi kako te, tako i domicilne djece.

Iako je ovo područje u nas još nedovoljno istraženo, postoje podaci koji govore o golemom broju djece koja su tijekom rata bila prisiljena mijenjati svoju domicilnu sredinu (Balić, 1993.), kao i o njihovim teškoćama u prilagodbi (Brčaić i Dumančić, 1993.). Svi oni »prolaze kroz proces kulturnog i društvenog privikavanja na novu okolinu noseći u sebi traume rata i nesigurne i nejasne budućnosti« (Balić, 1993., 218.).

Međutim, već iz naših podataka, a posebno iz razgovora s učiteljima uočeno je da dolazi do opadanja te pojave. Da bismo otkrili razloge tog opadanja, s djecom koja su tijekom protekle dvije godine promijenila svoje izbore, tj. koja više nisu odbacivala djecu s drukčijim kulturnim, vjerskim i nacionalnim obilježjima, proveli smo strukturirani razgovor. Najčešći razlog promjene bio je, prema našim očekivanjima temeljenim na nekim osnovnim psihologijskim spoznajama, demistifikacija osobina te djece, tj. njihovo bolje upoznavanje s domicilnom djecom. Međutim, kao čimbenik koji se najviše isticao po svom doprinosu tome da djecu uči međusobnom razumijevanju i toleranciji, te koji su djeca najviše isticala kao one koji su izravno pridonijeli tome da se smanji i njihova agresivnost prema drukčijem, javili su se njihovi vjeroučitelji i župnici. Njihov su utjecaj isticala gotovo sva djeca, a samo neka od njih utjecaj učitelja, roditelja, medija, posebnih programa i sl. Ovime je ne samo potvrđena spoznaja o iznimno snažnom pozitivnom odgojnom djelovanju Crkve, već i o njezinom pravodobnom reagiranju na suvremena društvena zbivanja.

Izneseni podaci samo su ilustracija stanja i nameću potrebu daljeg praćenja i znanstvene obrade. No, velike koristi od toga da se sada usmjerimo samo na istraživanja usmjerena prema utvrđivanju tog stanja i njegovih uzroka, ne bi bilo. Pred nama je mnogo važnija zadaća – prevladati ga.

4. *Interkulturalizam kao pedagoški izazov*

Podaci našeg ispitivanja potvrđuju činjenicu da smo se i u Hrvatskoj počeli ozbiljnije susretati s problemima s kojima se susreću sve multikulturalne zajednice i zato te probleme moramo što prije rješavati. Doduše, na tome se već počelo ozbiljno raditi, uvažavajući suvremene svjetske spoznaje o djelotvornim oblicima ostvarivanja interkulturalizma u obrazovanju, ali se pri tomu ne smiju zanemariti niti naše posebnosti.

Prvo, da bismo to područje pedagoškog djelovanja mogli sustavno unapređivati, ne smijemo se više zadovoljiti samo djelovanjem Crkve u Hrvata i vjerskog odgoja koji ona pruža, nego je potrebno konkretizirati i odrediti zadaće koje se njime moraju ostvariti s pomoću cjelokupnog pedagoškog djelovanja, posebice u školi. To je najlakše učiniti koristeći se područjima u kojima se interkulturalni odgoj može i mora ostvarivati.

Interkulturalizmom u obrazovanju se, između ostalog, želi osigurati dalji razvitak demokracije, zaštita ljudskih prava i temeljnih sloboda svih, posebno pripadnika manjinskih skupina. Ti su zahtjevi izraženi kao »odgoj i obrazovanje za društvenu pravdu, samoosvještenje i samopoštovanje« a svrha im je osposobiti mlade da čuvaju i razvijaju tekovine demokracije, ponajprije slobodu izbora i toleranciju prema različitosti. Od škole se općenito zahtijeva da jača osjećaj tolerancije i solidarnosti, suosjećanja s onima čija su prava ugrožena, ali i da pruža informacije o tim pravima i postojećim oblicima njihove zaštite. To znači da je škola ta koja mora upoznati mlade s time što su ljudska prava, te s njihovim gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima, s pravom na pravdu, na jednakost i sl., ali i s odnosom između prava, dužnosti i obveza (Godler, 1991.).

Zadaci ovog područja interkulturalnog odgoja u nas su nešto širi i specifičniji, jer u nas nije postojala demokratska tradicija. Zato se mi u njemu više moramo usmjeriti na odgoj svih mladih za život u demokratskom društvu i korištenje institucija tog sustava, a ne samo pripadnika manjinskih skupina. Mora ih se učiti da sami sudjeluju u izboru na osnovi svojih opredjeljenja, osloboditi ih straha od nezavisnog mišljenja, od donošenja vlastitih odluka, naučiti ih da je mogući izbor i *neizabrati*, ali i da su odgovorni za svoje izbore, ukratko, nadoknaditi im sve ono što im je bivši sustav uskraćivao.

Dalje, interkulturalizmom u obrazovanju se općenito nastoji intenzivirati odgoj za slobodu, sigurnost, mir i razoružanje, i to na osnovi »odgoja

i obazovanja za međunarodno razumijevanje i suradnju«. Od škole se zahtijeva da razvija osjećaj razumijevanja među različitim zajednicama, kao osnovu trajnog svjetskog mira.

U nas je i u ovom području važno uvažavati posebnosti naše države, pogotovo još vrlo bolna sjećanja na stradanja tijekom nametnutog nam rata. Problem je kako opet živjeti zajedno? Kako pomoći djeci u tome? Kako ih naučiti graditi mir i dobrosusjedske odnose s nekim koga u sjećanju nose kao onog tko im je tijekom rata činio strahote i svojim ponašanjem stvorio niz negativnih stavova prema sebi. I kako im pomoći da te negativne stavove ne prošire na sve »drukčije«i »različito«. Sučeljeni s tim problemom, mnogobrojni stručnjaci pokušavaju naći odgovarajuća rješenja, prilagođavajući razna svjetska iskustva našim okolnostima (npr. Čudina–Obradović i Težak, 1995.; Uzelac, Bognar i Bagić, 1994.).

Kako živjeti s drukčijima i tolerirati različitost, danas je univerzalni svjetski problem i svijet tu nudi mnogobrojna rješenja. Na odgoj za mir i toleranciju gleda se kao na osnovicu općeg mira u svijetu, a to se ne razvija usmjeravanjem pozornosti na odnos prema »neprijatelju« govoreći o tome kako se u kojoj situaciji moramo ponašati prema drugome i tuđem, nego spomoću cjelokupnog odgojnog, pa i životnog angažmana, omogućavanjem djeci »da stvore kulturu međusobne brižnosti u svijetu gdje vladaju različitosti« (Čudina–Obradović i Težak, 1995., 15.). Mirotvorni se odgoj ostvaruje i usredotočavanjem na sebe i svoje, jer druge učimo voljeti i uvažavati upravo učeći voljeti sebe i svoje (isto).

Vežano s ovakvim spoznajama, kao važan dio interkulturalizma u obrazovanju ističe se i promidžba svijesti o sebi, te posebno o svojoj samobitnosti. Interkulturalni se odgoj zapravo i temelji na samospoznavanju i samotoleranciji, na odnosu prema sebi i svome. To se često posebno ističe u dokumentima Vijeća Europe, koje nastoji stvoriti svijest o europskom identitetu sličnu svijesti o američkom identitetu građana SAD–a. »Jer, posjedovanje vlastitog nacionalnog, vjerskog, jezičnog, kulturnog i drugog identitet ne proturječi prihvaćanju suradnje i kooperacije s drugima koji su po tome različiti« (Previšić, 1994., 19.). Osjećaji prihvaćanja i ljubavi mogu se proširiti na druge tek ako su doživljeni u neposrednoj okolini. Da bi se mogli uskladiti odnosi s okolinom i prihvatiti drukčije, moramo prvo znati uskladiti odnose sa sobom i svojom neposrednom okolinom. Zato se kao posebna zadaća škole ističe i razvoj samopoimanja i samoprihvatanja, razvoj svijesti o sebi i prihvaćanja sebe i svojih posebnosti.

Odgoj i obrazovanje o kulturnim razlikama ili kulturnom razumijevanju afirmira pravo na razlike a ne diskriminaciju zbog njih. Drugog se uči primati kao različitog, ali i sličnog, pri čemu se razlike uzimaju kao prednost, kao bogatstvo a ne kao nedostatak (Previšić, 87). Jer, međusobno različite skupine ljudi mogu međusobno ljepše živjeti ako se bolje upo-

znaju, shvate i razumiju, tolerantno ujedanjuju i pomažu, pri čemu značajnu ulogu imaju odgoj i obrazovanje (isto, 308).

Provodeći te ideje u nas, prva nam je zadaća da se zauvijek oslobodimo predrasuda i strahova nametnutih tijekom naše nedavne prošlosti, kada smo sustavno sprječavali djecu tolerirati različitost (uvjeravajući ih da smo svi jednaki i jednako vrijedni), te ih učili »voljeti tuđe« tjerajući ih da mašu zastavicama pri dolasku raznih državnika iz nama dalekih zemalja, i u školi govoreći o njima, a nismo ih učili te osjećaje iskazivati prema onom što im je najbliže, svom narodu i svojoj domovini (svako je domoljublje proglašavano nacionalizmom). Ljubav prema svojoj domovini, njezinim običajima i njezinoj kulturi, polazište je za prihvaćanje i toleriranje običaja i kultura drukčijih. Ona, zapravo, predstavlja osnovicu toleriranja različitosti, pa i prihvaćanja multikulturalizma, onog na čemu će počivati budući svijet mira i tolerancije među narodima, jer tolerantnost, prihvaćanje i razumijevanje sebe, predstavlja osnovicu na kojoj se ti osjećaji šire prema širim skupinama ljudske zajednice.

Da bi se interkulturalizam u obrazovanju mogao provoditi, prvo je potrebno za takav rad osposobiti sve one koji rade na odgoju i obrazovanju mladih, posebice učitelje. Koliko je to važna zadaća vidi se iz preporuke br. R 84., 18. ministarskog odbora o školovanju nastavnika za razumijevanje između kultura od 25. rujna 1984. u kojoj piše: »Kako se ratovi začinju u ljudskim glavama, u njima treba početi obranu mira...« i ističe uloga učitelja koji na ostvarivanju te zadaće trebaju sustavno raditi već od prvih dana školovanja djece. Kao važan dio njihova oposobljavanja za interkulturalni odgoj ističe se širenje njihovog znanja o posebnosti okoline u kojoj djeluju (Godler, 1991.). Osnovna im je zadaća eliminirati diskriminaciju u školi i promovirati toleranciju i međusobno razumijevanje među učenicima pripadnicima različitih skupina, kako bi oni to poslije primjenjivali u svom životu.

Ideje multikulturalizma polako zaživljavaju s našim društvom, i pred interkulturalizmom u obrazovanju stoje još velike zadaće. To je područje danas najveći pedagoški izazov. Kako u svojoj novijoj povijesti nemamo tradicije tog odgoja, tražeći moguća rješenja, ne bismo smjeli samo nekritički preuzimati strana iskustva, nego upravo tu razvijati svoja rješenja, temeljena na našoj vjeri i našim tisućljetnim kulturnim i nacionalnim potrebama. Prva i glavna zadaća nam je razvijati svijest o sebi i svom kulturnom, nacionalnom, jezičnom i vjerskom biću, jer ćemo učeći prepoznavati i voljeti svoje, učiti uvažavati i tuđe.

Literatura

1. Balić, N. (1993): Posljedice srpske agresije u hrvatskom obrazovnom sustavu. *Napredak*, br. 2 (134) str. 215–218.
2. Brčaić, C., Dumančić, T. (1993): Školovanje i adaptacija djece prognanika i izbjeglica. *Napredak*, br. 2 (134) str. 148–155.
3. Brdar, I. (1982): Kako su učenici u redovnim školama prihvatili djecu s teškoćama u razvoju. *Pedagoški rad*, br. 3–4 (37) str. 141–145.
4. Buj, M. i Nazor, M. (1991): Razlozi neprihvaćenosti učenika razredne nastave. *Život i škola*, br. 1 (40) str. 77–82.
5. Čudina–Obradović, M. i Težak, D. (1995): *Mirotvorni razred*, Znamen, Zagreb.
6. Furman, W., Masters, J.C. (1980): Peer interaction, sociometric status and resistance to deviation in young children. *Developmental Psychology*, No. 3 (16) p. 167–172.
7. Godler, Z. (1991): Interkulturalizam i interkulturalni odgoj i obrazovanje: razvojne faze i karakteristike u Kanadi i Španjolskoj – komparativna analiza. *Istraživanja odgoja i obrazovanja*, vol. 8, str. 59–70.
8. Kolić, S. i Brdar, I. (1988): Stabilnost socijalnog sistema djece s teškoćama u razvoju u redovnim školama. *Pedagoški rad*, br. 1 (44) str. 66–72.
9. Krnjaić, S. (1981): *Sociometrijski status učenika*, Prosvjeta, Beograd.
10. Lazić, B. (1967): Školski uspjeh učenika u odnosu na njihov položaj u strukturi razrednog kolektiva. *Pedagogija*, br. 1, str. 45–52.
11. Lučić, Z. (1989): Ispitivanje povezanosti dječjeg straha od škole i sociometrijskih indikatora. *Primijenjena psihologija*, br. 3 (10) str. 217–222.
12. McNelly, C.L. (1995): Focus on value orientations and prescriptions: Prescribing national education policies: The role of international organizations. In: *Comparative Education review*, No. 4 (39), pp. 483–507.
13. Nazor, M. i Nikolić, M. (1991): Djeca s teškoćama u razvoju u redovnim školama. *Primijenjena psihologija*, br. 3–4 (12) str. 123–127.
14. Perotti, A. (1995): *Pledoaje za interkulturalni odgoj i obrazovanje*, Educa, Zagreb.
15. Previšić, V. (1987): Interkulturalizam u odgoju evropskih migranata. *Napredak*, br. 3 (42) 304–313.
16. Previšić, V. (1994): Multi- i interkulturalizam kao odgojni pluralizam. U: Matijević, M., Pranjić, M., Previšić, V. (ur.): *Pluralizam u odgoju i školstvu*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, str. 19–22.
17. Sekulić–Majurec, A. (1983): *Integracija učenika s teškoćama u razvoju u redovni odgoj i osnovno obrazovanje i pretpostavke realizacije* (Doktorska disertacija), Zagreb, Filozofski fakultet.
18. Sekulić–Majurec, A. (1992): Nova škola – osnova novog društva. *Napredak*, br. 1, str. 57–63.
19. Spajić–Vrkaš, V. (1993): Kultura i škola. U: Drandić, B. (ur.): *Priručnik za ravnatelje*, Znamen, Zagreb, str. 147–177.
20. Uzelac, M., Bogнар, L. i Bagić, A. (1994): *Budimo prijatelji*, Slon, Zagreb.

INTERCULTURALISM IN EDUCATION – THE BASIS OF A MULTICULTURAL SOCIETY

Ana SEKULIĆ-MAJUREC

Summary

The article shows how Croatia, as a multicultural society, is faced with many problems that similar societies around the world encounter. At the same time it has its own characteristic problems brought about by the recent war as well as the non existence in Croatia's latter history of a tradition of distinct national, linguistic, cultural and religious self awareness. One of these problems include the lack of tolerance for diversity in school. The research presented in the article, shows that only the Catholic Church in Croatia is successfully rectifying this situation through religious education. Meanwhile, such problems in other countries are systematically resolved through various intercultural idea's in education.

As Croatia is responsible under democratic principles to resolve relations between the dominant group and ethnic minorities, it is therefore obligated to create and implement intercultural idea's and sensitivity through education, taking into account the most up to date foreign experiences in resolving the problem. At the same time though, due to Croatia's characteristic distinctions, these foreign examples can not be taken at face value and must be adopted to the situation in Croatia, taking into account all facets of religious, cultural and national life. The first and main task is to develop a self awareness of Croatian cultural, national and religious belief systems. When learning to recognise and love aspects about oneself, this will inevitably lead to respecting others.

